

MAVZU: IRSIY KASALLIKLAR VA ULARNING TURLARI

*Osiyo Xalqaro Universiteti
Tibbiyot fakulteti 24-Dav-24-guruh talabasi
Genjayeva Sayyora Farmonovna*

Annatatsiya: Ushbu maqolada irsiy kasalliklar va ularning turlari, ularning kelib chiqishi va hozirda ularga kurashish haqida ,ularning zararli oqibatlarini oldini olishga qarshi chora tadbirlar haqida ma'lumot berilgan. Bu maqolada hozirda Sunday kasalliklar bilan kurashib kelayotgan mutaxassislarimizni ham kuzatishimiz mumkin.

Kalit sòzlar: Gemofiliya, fenilketanuriya, albinizm, mukovissidoz, gipertoniya, daun, avtosomal dominant, avtosomal retsessiv, polygenik.

Irsiy kasalliklar -genetik òzgarishlar tufayliy avloddan avlodga òtadigan kasalliklardir .Ular gen yoki xromosoma darajasida yuzaga keladigan mutatsiyalar natijasida rivojlanadi.

Irsiy kasalliklarning turlari:

1 Monogen kasalliklar-bitta genning mutatsiyasi tufayliy kelib chiqadi.

- * Gemofiliya- qon ivish jarayoni buzulishi.
- * Fenilketanuriya-amiokislatalarni parchalay olmaslik.
- * Albinizm -pigment (melanin) yetishmovchiligi.
- * Mukovissidor -nafas va ovqat hazm qilish tizimlariga ta'sir qiliuvchi kasallik.

2 Poligen (murakkab)kasalliklar - bir nechta genning òzgarishi va tashqi muhit ta'siri natijasida rivojlanadi.

- * Qandliy diabet(2-tip).
- * Yurak-qon tomir kasalliklari.
- * Shizofreniya.

*Baland qon bosimi (gipertoniya).

3 Xromosomal kasalliklar-xromosoma soni yoki tuzilishi o'zgarishi sabab bo'ladi.

- * Daun sindromi (21-xromosomaning ortiqcha bo'lishi).
- * Turner sindromi (x-xromosomaning yetishmovchiligi).
- * Klaynfelter sindromi (Qo'shimcha X -xromosomaning bo'lishi -XXY).

Irsiy kasalliklar to'plami deb ataladi naslga , ya'ni ota-onadan bolalarga ,enlarging yuqtirish orqali yuqish xususiyatiga ega bo'lgan kasalliklar ularni keltirib chiqaradi.Shunday qilib ,bu xromosoma, mitoxondrial yoki Mendeliya darajasida paydo bo'ladigan va ota-bobolarimizdan kelib chiqqan genetik mutatsiyalar mavjud bo'lgan kasalliklardir. Ota-onalardan biri uchun paydo bo'ladigan meros turiga qarab buzilish yoki kasallikni namoyon qilish har doim ham zarur emas; ehtimol u kasallikning boshlanishiga turtki bermaydigan retsessiv gen tashuvchi bo'lishi mumkin, u yoki u, lekin bu avlodlarda rivojlanishi mumkin.

Genlarning tarqalish turlarida,irsiy kasalliklar qayerdan kelib chiqishini bilish uchun mutatsiyaga uchragan genni yuborishi mumkin bo'lgan genetik yuqishning ko'p usullarini hisobga olish kerak.Shu ma'noda genetik uzatilishning ba'zi asosiy usullari quyidagicha.

1 Avtosomol dominant meros . Merosning asosiy va eng yaxshi ma'lum bo'lgan turlaridan biri autosomal dominant meros bo'lib unda jinsiy bo'lmagan yoki autosomal xromosomalardan birida mutatsiya bo'ladi.Dominant gen har doim ifoda etiladigan gen bo'ladi ,shuning uchun unda kasallikning paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan mutatsiya bo'lsa u o'zini namoyon qiladi va rivojlanadi. Bunday holatda har bir bolada kasallikni namoyon qilish etimoli 50% bo'ladi.(Dominant genni kim meros qilib olganiga qarab).U to'liq penetratsiyaga ega bo'lishi mumkin (bitta allel boshqasiga ustunlik qiladi) yoki to'liqsiz (ikkita dominant gen meros bo'lib olinadi, meros qilib olingan xususiyatlar ota-onadan kelib chiqadigan narsalarning aralashmasi).

2 Avtosomal retsessiv meros; Autosomal retsessiv meros -bu retsessiv genda mutatsiya yoki alteratsiya bo'lganida paydo bo'ladi va bu yangi avlodga o'tadi. Endi bu o'zgarish retsessiv genda ekanligi xromosomaning bir nechta allelida mavjud bo'lmaguncha kasallik rivojlanmasligini anglatadi ushbu genning nusxasiga ega bo'lish buzilish paydo bo'lishi kerak degani emas.Buning paydo bo'lishi uchun genning har ikkala alleli uchun ham mutatsiyani ko'rsatishi kerak bo'ladi, ya'ni ota va ona kasallikning rivojlanishi uchun genning o'zgartirilgan nusxasini bolaga yetkazishlari kerak.

3 Polygenik meros: Genetik merosining avvalgi ikki turi monogen ,ya'ni bitta genga bo'g'liq shunga qaramay, kòpincha kasallikning boshlanishi bilan bo'g'liq bòlgan bir nechta genlar mavjud.

4 Jinsiy aloqaga bo'g'liq irsiyat .Yuqtirish uchun ular jinsiy hujayralarga qòshilishi kerak bòlsada irsiy kasalliklarning aksariyati autasomalardir ,ya'ni òzgarish jinsiy yòl bilan òtadigan xromosomalarning birida mavjud.Ammo boshqa kasalliklar jinsiy xromosomalarning nusxalari orqali uzatiladi, X yoki Y faqatgina genetik darajadagi erkakalar Y xromosomalarni olib yurishadi, agar bu xaramasomada òzgarishlar bòlsa ,u faqat Ota- onadan erkak bolalarga yuqishi mumkin. Òzgarish X xromosomasida sodir bòlgan taqdirda ular jinsidan qat'iy nazar ikkala Ota- onadan ham òz farzandlariga yuqishi mumkin.Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hozirgi davrda tibbiyotimiz oldida turgan asosiy vazifalardan biri yaqin qarindoshlar orasidagi nikohlardan kelib chiqadigan zararli oqibatlar, asoratlar hisoblanadi. Bunday zararli oqibatlar ta'sirida qanchadan qancha oilalarning farzandlarini nogiron tarzida tug'ulayotganini ko'rishimiz mumkin. Bunday turdagi kasalliklarning oldini olish uchun tibbiyot- genetik konsultatsiyalari, reproduktiv markaz, skliring markazlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

REFERENCES

1. X. Q. Shodmonov, X. Sh. Eshmurodov, O. T. Tursunova" Asab va ruhiy kasalliklar" Toshkent- 2004
2. "Patologiya detey starshego vozrasta" - reaksiy A. A. Baranova ostida, M, 1998.
3. Pariyskaya T. V.. Spravochnik pediatri. EKSMO. Moskva 2004 g.

4. Detskoy artrologiyasidan keyin Rukovodstvo. Qizil ostida. akad. AMN SSSR
5. M. Ya Studenikina va porf. A. A. Yakovlevoy.- L. 1987.- S. 162-170.
6. Spravochnik vracha obshey praktiki. Pod redaksicy akad. RAMN.- R. Paleeva. EKSMO 2002 g
7. Shukurova, S. (2024). Optimizing synergies: Effective strategies for integrating economic and environmental interests in sustainable development. In E3S Web of Conferences (Vol. 587, p. 04007). EDP Sciences.
8. Tuyg'unovna, S. S. (2024). MEDICINAL PLANTS THAT ARE WIDELY USED IN NATURE, RICH IN VITAMINS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 39(3), 242-247.
9. Tuyg'unovna, S. S. (2024). THE PROCESS OF PACKAGING MEDICINAL PLANTS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 39(3), 248-256.
10. Tuyg'unovna, S. S. (2024). ABOUT USEFUL MEDICINAL PLANTS RICH IN LIPIDS USED IN MEDICINE. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 39(3), 235-241.
11. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA EFIR MOYLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(3), 164-167.
12. Tuyg'unovna, S. S. (2024). MEDICINAL PLANTS CONTAINING ESSENTIAL OILS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(4), 62-69.
13. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA ALKALOIDLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(4), 70-77.
14. Tuyg'unovna, S. S. (2024). CULTIVATION OF MEDICINAL PLANTS AND FORMS OF PREPARATION. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 4(5), 71-75.
15. Tuyg'unovna, S. S. (2024). SYSTEMATIC ANALYSIS OF MEDICINAL PLANTS. Лучшие интеллектуальные исследования, 19(5), 159-164.
16. Tuyg'unovna, S. S. (2024). DORIVOR O'SIMLIKLARNING SISTEMATIK TAHLILI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(4), 180-184.
17. Tuyg'unovna, S. S. (2024). BAKTERIYALAR GENETIKASI. BAKTERIYALARDA GENETIK ALMASHINUV MIKROORGANIZMLARNING O'ZGARUVCHANLIGI. MASTERS, 2(5), 183-192.

18. Tuyg'unovna, S. S. (2023). USEFUL PROPERTIES OF THE MEDICINAL PRODUCT AND USE IN MEDICINE. *Gospodarka i Innowacje.*, 40, 179-181.
19. Tuyg'unovna, S. S. (2023). CHEMICAL COMPOSITION OF MEDICINAL PLANTS AND CLASSIFICATION. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(11), 33-35.
20. Shukurova, S. (2023). DORIVOR ACHCHIQ BODOM URUG'INING SHIFOBAXSHLIGI, DORI TAYYORLASH USULLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(10 Part 3), 116-120.
21. Tuyg'unovna, S. S. (2023). DORIVOR NA'MATAKNING FOYDALI XUSUSIYATLARI VA TIBBIYOTDA QO'LLANILISHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(9), 11-13.
22. Shukurova, S. (2023). DORIVOR O'SIMLIKLARNING KIMYOVIY TARKIBI VA TASNIFI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(11), 5-10.
23. Shukurova, S. (2023). KIYIKO'T VA YALPIZDAN FOYDALANISH USULLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(12), 171-177.
24. Shukurova, S. (2024). TARKIBIDA GLIKOZIDLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 3(1), 217-222.
25. Tuygunovna, S. S. (2023). Ways to Use Mint and Peppermint. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(12), 20-23.
26. Tuygunovna, S. S. (2023). Medicinal Plants Containing Glycosides. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(12), 24-27.
27. Tuyg'unovna, S. S. (2024). DORIVOR O'SIMLIKLAR XOMASHYOSINI ISHLATISHGA TAYYORLASH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 123-132.
28. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA LIPIDLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 133-140.
29. Tuyg'unovna, S. S. (2024). TARKIBIDA VITAMINLAR BO'LGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 38(7), 141-147.
30. Tuyg'unovna, S. S. (2024). ABOUT USEFUL MEDICINAL PLANTS RICH IN LIPIDS USED IN MEDICINE. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 39(3), 235-241.
31. Tuyg'unovna, S. S. (2024). SYSTEMATIC ANALYSIS OF MEDICINAL PLANTS. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 19(5), 159-164.